

УДК 330.142.212

І. В. Котькалова-Литвин,
к. е. н., доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки,
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

РОЗРОБКА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

I. Kotkalova-Litvin,
Candidate of Economic Sciences; docent,
finance and financial security sub-faculty, Ukrainian state university of finance and international trade

DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT CONTROL SYSTEM

У статті запропоновано систему управління фінансовою безпекою підприємства, яка побудована на принципах багатofункціональності, гнучкості, безперервності, оперативності та ефективності. Основою зазначеною системи став фінансовий механізм підприємства, що забезпечують комплексність та тісну взаємодію між всіма її елементами.

Обґрунтовано, що система управління фінансовою безпекою підприємства представляє собою сукупність взаємопов'язаних структурних елементів, а саме: мету управління, завдання, що забезпечують досягнення поставленої мети, суб'єкти управління, фінансові методи та інструменти впливу на об'єкт управління, аналіз ефективності управлінських заходів та оцінка отриманих результатів щодо дотримання мети управління.

Впровадження запропонованої системи у поточну діяльність підприємства забезпечить високоефективне фінансового управління, оптимізацію діяльності підприємства, підвищення його фінансової стійкості та конкурентоспроможності.

The article proposes enterprise financial security management control system which is based on the principles of versatility, flexibility, continuity, efficiency and effectiveness. Financial mechanism of an enterprise became the basis for system development and thus allowed to ensure integration and close cooperation between all its elements.

This article argues that company's financial security system is a set of interrelated structural elements, namely: management goal, management tasks to achieve main goal, subjects of management, financial techniques and instruments to influence object of management, analysis of effectiveness of management activities and assessment of obtained results to comply with management goals.

Implementation of the proposed system into the actual enterprise practice will allow to provide highly effective financial management, optimization of company's activities, increase of its financial sustainability and competitiveness.

Ключові слова: фінансова безпека, ризики та загрози, фінансовий механізм, фінансовий менеджмент, фінансова стійкість підприємства.

Key words: financial security, risks and threats, financial mechanism, financial management, financial sustainability of the company.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні тенденції міжнародної та вітчизняної економік характеризуються високим рівнем глобалізації та інтеграції ринків товарів та послуг, інформаційних систем і технологій, трудового капіталу, банківських систем та фінансово-інвестиційних потоків. За таких

обставин значно посилюється конкуренція, підвищується ризик підприємницької діяльності, умови ведення бізнесу стають більш жорсткими. Досягають успіху лише ті підприємства, котрі будують високоефективну систему фінансового управління та оптимізації бізнес-процесів з урахуванням новітніх науко-

вих розробок та практичних рекомендацій щодо підвищення продуктивності підприємницької діяльності.

Вітчизняні власники бізнесу, протягом всього періоду незалежності України, концентрували увагу на рентабельності бізнесу, нехтуючи при цьому, питанням фінансово-економічної безпеки підприємницької діяльності. В результаті, у вітчизняній бізнес-сфері спостерігається незбалансованість видів безпеки, неадекватна реакція на загрози підприємництву, досить пасивні рухи в створенні системи фінансової безпеки, що призводить до втрати контролю над корпоративним управлінням, зниженню фінансової стійкості, незахищеності від недружнього поглинання, шахрайства та банкрутства підприємств.

За таких умов актуалізується побудова обґрунтованої системи фінансової безпеки підприємства, яка б забезпечувала умови для стійкого зростання бізнесу, підвищення конкурентоспроможності підприємницької діяльності та захищеності фінансів суб'єкта господарювання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНІЙ І ПУБЛІКАЦІЙ

Грунтовні дослідження теоретичних, методичних та практичних аспектів фінансово-економічної безпеки підприємств викладені багатьма українськими та закордонними вченими, зокрема О.В. Ареф'євою, О.І. Барановським, І.О. Бланком, О.Д. Василюком, Т.Г. Васильцевим, А.Е. Воронковою, М.М. Єрмошенко, А.О. Єпіфановою, Г.В. Задорожним, О.О. Терещенко та іншими.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в поглибленні теоретико-методичних та практичних засад фінансової безпеки підприємства через формування системного підходу до формування механізмів захисту від ризиків та загроз внутрішнього і зовнішнього середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансова безпека підприємств ще неостаточно сформулась в самостійний та окремий наукових напрямок, тому питання концептуального механізму забезпечення фінансової безпеки, в контексті діагностики та прогнозування кризових явищ, вибору фінансових важелів управління фінансової стійкістю підприємницької діяльності та методів оцінки ефективності цих заходів є невпорядкованими та несистематизованими.

Попередні дослідження автора щодо визначення дефініції "фінансова безпека підприємства" показали, що її сутність полягає у здатності суб'єкта підприємництва протягом невизначеного часу здійснювати ефективну фінансово-господарську діяльність шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, управлінських та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати фінансові ресурси, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища [2, с. 59].

Виходячи із зазначеної трактовки, фінансова безпека підприємства визначається такими факторами [4, с. 72]:

- рівнем забезпеченості фінансових ресурсів підприємства;
- стабільністю і стійкістю фінансового стану підприємства;
- збалансованістю фінансових потоків і розрахункових відносин;
- ступенем ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства;
- правовим забезпеченням бізнес-процесів підприємства;
- рівнем контролю за внутрішніми і зовнішніми ризиками підприємства.

Таким чином, об'єктами управління фінансовою безпекою підприємства є прибуток, капітал, інвестиції, фінансові інструменти боргового фінансування, фінансові ризики та загрози підприємницької діяльності.

Українські вчені Мойсеєнко І.П. і Марченко О.М. досить вдало, на наш погляд, дали визначення загрозам фінансової безпеки підприємства й їх докладну класифікую. Отже, вони стверджують, що загроза фінансово-економічній безпеці підприємства — це стан того чи іншого фактора його зовнішнього або внутрішнього середовища (або їх сукупності), яка прямо, або трансформуючись, може негативно вплинути на фінансовий стан та (або) фінансові інтереси підприємства, призвести до зниження його фінансової стійкості, або перешкодити його фінансовому розвитку. Узагальнену класифікацію загроз фінансово-економічній безпеці наведено у таблиці 1.

Для того щоб сформувати систему управління фінансовою безпекою підприємства, необхідно спочатку чітко визначитись із вимогами до побудови системи управління, принципами, за якими ця система буде організована, структурними елементами такої си-

Таблиця 1. Класифікація загроз фінансово-економічній безпеці підприємства

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види загроз
1	Безпосередність впливу	прямі; непрямі
2	Ступінь сформованості	реальні; потенційні.
3	Можливість виявлення	явні; приховані
4	Джерела виникнення	зовнішні (ті, що створюють чинники зовнішнього середовища); внутрішні (ті, що виникають у внутрішньому середовищі підприємства)
5	Об'єкти, яким вони загрожують	фінансовим операціям; активам; інформації; технологіям; персоналу
6	Масштаб можливого впливу на підприємство	фінансовій безпеці підприємства в цілому; фінансовим інтересам окремих структурних підрозділів підприємства («центрам відповідальності»); фінансовим інтересам окремих операцій
7	Вплив на певний вид діяльності	операційній діяльності; інвестиційній діяльності; фінансовій діяльності
8	Вид фінансово-економічних інтересів, підприємства	поточним фінансово-економічним інтересам; довгостроковим фінансово-економічним інтересам
9	Тривалість	тимчасові; постійні загрози
10	Ймовірність реалізації	з високим; середнім; низьким рівнем ймовірності реалізації
11	Розмір ймовірних збитків	з допустимим розміром збитків (збитки не перевищують розрахованої суми прибутку від фінансово-економічної операції чи діяльності загалом); з критичним розміром збитків (збитки не перевищують розрахованої суми доходу від фінансово-економічної операції чи діяльності загалом); з катастрофічним розміром збитків (збитки складають значну частку власного капіталу)
12	Можливість передбачення	прогнозовані; непрогнозовані
13	Об'єктивність чи суб'єктивність зумовленості	ті, що цілеспрямовано створюються суб'єктами зовнішнього чи внутрішнього середовищ; ті, що об'єктивно зумовлені (виникають стихійно)
14	Ступінь їх суб'єктивного сприйняття	неусвідомлені; уявні; адекватні

Джерело: [3, с. 33].

стеми та критеріями, за якими можна оцінити її ефективність.

Перевагами системного підходу є всебічність та всеосяжність дослідження певної проблеми, що, по-перше, дозволяє розглянути проблему з усіх можливих ракурсів та точок зору; по-друге, визначити взаємозв'язки між різними об'єктами управління, виокремлення системоутворюючих зв'язків; виявити структурні характеристики об'єктів управління тощо. Крім того, системний підхід допомагає розкрити сутність і зміст механізму управління.

Відповідно до теорії систем, в основі принципів управління будь-якої системи лежать дві головних системних властивості:

— забезпечення поставленої мети функціонування;

— забезпечення стабільності існування у мінливому світі і захищеність від несанкціонованого зовнішнього впливу.

З точки зору означених принципів управління, на нашу думку, доцільно сформулювати наступні вимоги до системи:

— багатофункціональність, що означає можливість управління в усіх ситуаціях, що виникають, включаючи надзвичайні, коли зв'язок з об'єктами управління може на деякий час губитися;

— гнучкість, тобто можливість зміни форми та методів управління, залежно від факторів зовнішнього середовища та плинності довгострокових тенденцій;

— безперервність, що означає здійснення управляючих заходів з доцільною періодичністю;

— оперативність, тобто здатність своєчасного реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища;

— ефективність, що означає економічну обґрунтованість управлінських витрат та мінімізацію витрат ресурсів, які використовуються в ході управління.

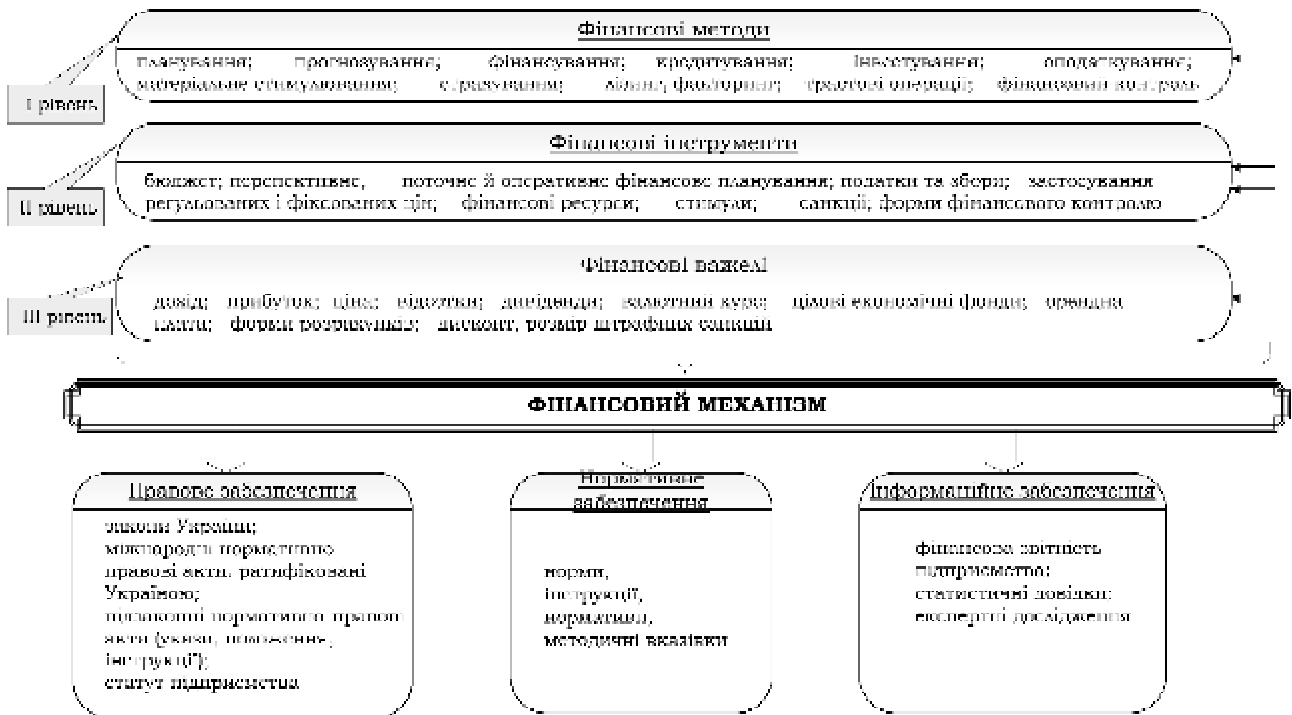

Рис. 1. Структура фінансового механізму

На нашу думку, задоволення зазначених вимог досягається за рахунок побудови замкнутого циклу управління та формування логічних та зрозумілих зв'язків кожного елементу системи.

В основу структури системи управління фінансовою безпекою підприємства, на нашу думку, доцільно покласти принципи побудови фінансового механізму, який являє собою сукупність методичних, організаційних й правових положень та заходів, які визначають функціонування корпоративних фінансів, їхнє практичне використання для досягнення поставлених цілей та завдань. Це дасть можливість здійснювати не тільки заходи з нейтралізації кризових явищ, і, відповідно, запобігання банкрутства підприємства, але й здійснювати поточний моніторинг його кризового середовища з метою максимально швидкого реагування на виникаючі загрози. Відповідно, це забезпечить вплив на ефективність діяльності підприємства через оптимізацію фінансового управління.

З метою формалізації структурних елементів системи управління фінансовою безпекою підприємства необхідно дослідити сутність та основні підходи до функціонування фінансового механізму підприємства.

Дієвість фінансового механізму прояв-

ляється через взаємозв'язок і взаємодію його елементів (рис. 1).

Проаналізувавши погляди різних учених, нами визначено, що організаційна будова фінансового механізму включає економічні елементи, що діють на трьох рівнях системи.

На першому (найвищому) рівні діють фінансові методи, які виступають як засіб впливу фінансового управління на господарський процес у двох напрямках: через управління рухом фінансових ресурсів та шляхом управління комерційними процесами, пов'язаних з утворенням і використанням грошових фондів [5, с. 86].

На другому рівні, функціонування фінансової системи забезпечують фінансові інструменти, які можна визначити як заходи, що застосовуються для виконання завдань, передбачених фінансовою політикою.

Фінансові інструменти вказують на економічний зміст окремої сукупності фінансових відносин, таких як бюджет, перспективне, поточне й оперативне фінансове планування, податки та збори, застосування регульованих і фіксованих цін, фінансові ресурси, стимули, санкції, форми фінансового контролю тощо.

На третьому рівні, безпосередній вплив на процес відтворення здійснюють фінансові ва-

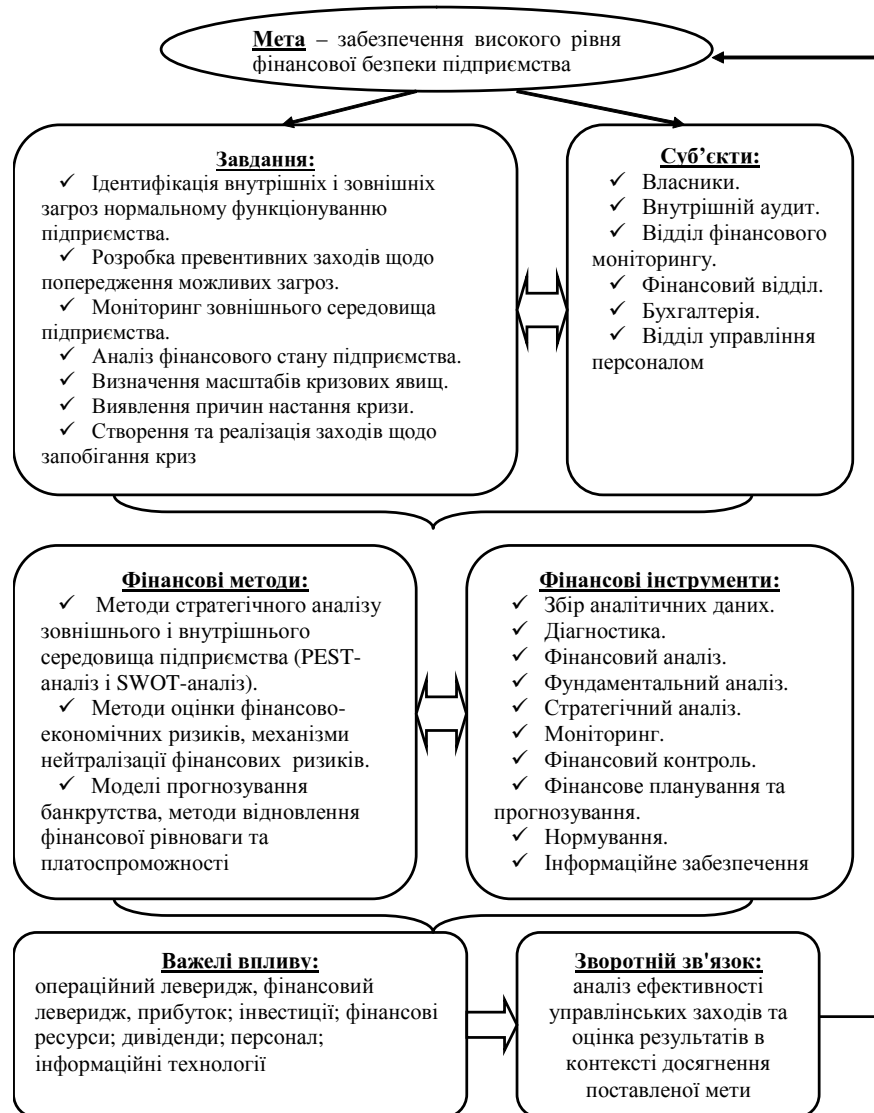

Рис. 2. Система управління фінансовою безпекою підприємства

желі, які діють в межах фінансових інструментів. До них належать окремі види бюджетів і фінансових планів суб'єктів господарювання, прямі й опосередковані заходи державного регулюючого впливу на процес формування ринкових цін, норма сплати податку на прибуток, ставка податку на додану вартість, норми амортизаційних відрахувань, норми штрафних санкцій тощо.

Цілеспрямований вплив фінансового механізму на фінансово-господарську діяльність підприємства забезпечується вертикальною та горизонтальною координацією його елементів. Вертикальна координація здійснюється за допомогою елементів вищого рівня (фінансових методів), які впливають на функціонування елементів нижчого рівня (фінансові інструменти), які, в свою чергу, відображають якість управління шляхом без-

посередньої взаємодії із елементами третього порядку (фінансовими важелями). Горизонтальна координація забезпечується саморегулюючою спрямованістю кожного елемента на виконання лише притаманних йому завдань; узгоджує взаємодію безпосередньо не пов'язаних між собою елементів фінансового механізму [5].

Отже, на підставі результатів дослідження сутнісних характеристик фінансової безпеки підприємств, формалізації структурних елементів фінансового управління, та з урахуванням вимог системного підходу, побудуємо систему управління фінансовою безпекою підприємства. Наочно ця система інтерпретована на рисунку 2.

Логіка побудови запропонованої нами системи управління фінансовою безпекою підприємства наступна:

1) власниками підприємства визначається концептуальна мета управління фінансовою безпекою, відповідно до якої формуються всі інші елементи системи;

2) згідно з поставленою метою розробляються завдання щодо її досягнення, які являють собою конкретні кроки по забезпеченню фінансової безпеки підприємства;

3) виходячи із сформованих завдань визначається коло суб'єктів, які безпосередньо здійснюють управлінські заходи та несуть відповідальність за ефективне їх виконання;

4) суб'єкти системи розробляють стратегію і тактику управління фінансовою безпекою підприємства, в яких обґрунтовують за допомогою яких саме фінансових методів та інструментів будуть досягатись зазначені завдання;

5) управлінські дії суб'єктів системи спрямовані на ті об'єкти корпоративної системи, від змін яких безпосередньо залежить ефективність діяльності підприємства та досягнення концептуальної мети управління фінансовою безпекою підприємства;

6) із певною періодичністю проводить аналіз ефективності управлінських заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства;

7) результати аналізу оцінюються в контексті ступеня досяжності концептуальної мети управління фінансовою безпекою;

8) якщо результати оцінки є позитивними, то зазначений бізнес-процес залишається без суттєвих змін; в разі низький результатів впроваджених заходів, з'ясовуються причини, що призвели до такої ситуації і відповідно до отриманих висновків коригується управлінські заходи з мінімальних показником продуктивності в рамках цілісної системи управління фінансовою безпекою підприємства.

Слід зазначити, що, в сучасних умовах, вдосконалення системи управління відбувається на основі використання інформаційних технологій, які забезпечують оперативність управлінських заходів та оптимізацію витрат ресурсів на їх виконання. Найважливішими критеріями оцінки результатів управлінських функцій є позитивні зміцнення фінансової безпеки підприємства при збереженні стійкості системи. В даному випадку, стійкість — це здатність системи управління фінансовою безпекою підприємства протистояти процесу руйнування і підтримувати протягом певного часу вибраний режим функціонування.

ВИСНОВКИ

На нашу думку, впровадження запропонованої системи управління фінансовою безпекою підприємства у його поточну діяльність, забезпечить високоефективне фінансового управління, оптимізацію діяльності підприємства, підвищення його фінансової стійкості та конкурентоспроможності та високий рівень адаптивності до мінливих умов здійснення підприємницької діяльності.

Література:

1. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств: стратегія та механізм забезпечення: монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин та ін.; за заг. ред. Т.Г. Васильців. — Львів, 2012. — 86 с.

2. Котькалова-Литвин І.В. Сутнісні характеристики фінансової безпеки підприємств // Black Sea Scientific Journal of Academic Research. — № 4, 2014 р. — С. 49—60.

3. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою: навч. посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. — Львів, 2011. — 350 с.

4. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. А.О. Єпіфанова; А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін. — Суми, 2009. — 295 с.

5. Фінансовий менеджмент: підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. — К.: КНЕУ, 2010. — 536 с.

References:

1. Vasylytsiv, T.H. and Voloshyn, V.I. (2012), Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryemstv: stratehiia ta mekhanizm zabezpechennia [Finansovo-ekonomichna bezpeka: strarehiia ta mekhanizm zabezpechennia], Nauka, L'viv, Ukraine.

2. Kot'kalova-Lytvyn, I.V. (2014), "Sutnisni kharakterystyky finansovoi bezpeky pidpryemstv", Black Sea Scientific Journal of Academic Research, vol. 4, pp. 49—60.

3. Moiseienko, I.P. and Marchenko, O.M. (2011), Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu [Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu], Nauka, L'viv, Ukraine.

4. Yepifanova, A.O. Yepifanov, A.O. Plastun, O.L. and Dombrovs'kaia, V.S. (2009), Finansova bezpeka pidpryemstv i bankivs'kykh ustanov [Finansova bezpeka pidpryemstv i bankivs'kykh ustanov], Sumy, Ukraine.

5. Poddier'ohin, A.M. (2010), Finansovyj menedzhment [Finansovyj menedzhment], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2014 р.